

Өнүктүрүүчү жасалгалар

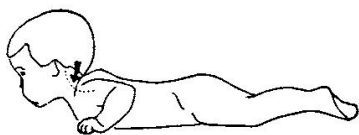
Бул бөлүмдө биз бала **жатып, отуруп, туруп** алып пайдалана алган, **дененин тең салмактыгын сактаганды** үйрөнүүгө, **алакан-манжалардын моторикасын жана башкалар менен катнашуу ык-жөндөмүн** өрчүтүүгө жардам берүүчү өнүктүрүүчү каражаттардын түзүлүштөрүн толугураак карайбыз. Басуу үчүн жасалгалар 63-бөлүмдө каралат.

Баарынан мурун бала үчүн чынында эле көмөкчү жасалга зарыл бекенин, эгер зарыл болсо, кайсынысы зарыл экенин изилдөө керек (болгондо да бир эле жолу эмес). Өнүгүүсүнүн белгилүү бир баскычында балага жардам берген жасалга кийинки – жогорураак баскычында анын андан ары өрчүүсүн токтотуп коюшу мүмкүн. Эгер көмөкчү каражаттарды колдонгону жатсаңар, адегенде баланын өнүгүүсүнө арналган, андан соң ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген конкреттүү илдеттерге арналган бөлүмдөрдү жана 56-бөлүмдү окуп чыгууңуз керек экенин сизге билдиребиз.

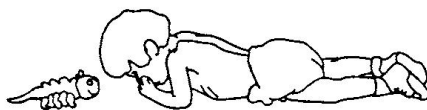
ЭСКЕРТМЕ. Баланы өнүктүрүүгө жардам берүүчү көмөкчү каражаттардын көбүн китептин 1-БӨЛҮГҮНДӨ, айрыкча балдардын церебралдык шалдыгына арналган 9-бөлүмдө, жана баланы өнүктүрүүгө арналган бөлүмдөрдө караганбыз. Оюн үчүн жасалгалар жана жабдуулар 2-БӨЛҮКТӨГҮ 46-бөлүмдө (“Оюн аянтчалары”), дөңгөлөктүү отургучтар жана такталар – 64-, 65- жана 66-бөлүмдөрдө келтирилген.

Жаткан абалда бекем жана коопсуз жөлөк камсыз кылган жасалгалар

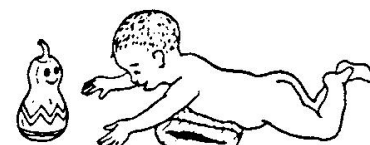
Курсакка жатуу башын көтөрүп кармаганды, ийиндер менен колдордун абалдарын жана кыймылын башкарганды үйрөнүүсүнө, жамбаш сөөк - кашка жилик, тизе жана ийин муундарын бүгүүчү жана жазуучу **булчуңдарын** чоюусуна балага жардам берет. Бирок айрым балдарда денени мындай абалга келтиргенде кыйынчылыктар пайда болот. Мисалы:

Роза ийиндерин көтөрө албайт. Башын көтөрүү үчүн, ал мойнун артты көздөй катуу ийүүгө аргасыз.

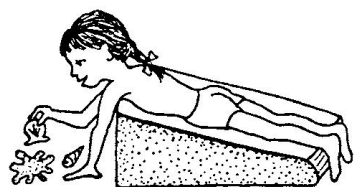
Колдорун жакшы башкара албагандыктан жана денесинин тең салмактыгын сактай албагандыктан, Хуан колдорун алдыга суна албайт.

Эгер экөөнүн тең көкүрөгүнүн астына бекем жаздыкты коюп койсо, баштарын көтөрүп, колдорун алдыга сунуусуна бул жардам берет.

БЦШ

Көп учурда бала үчүн **шынаа** формасындагы же жантайган тактага жаткан абдан ыңгайлуу. Анын бийиктигин баланын чоңдугуна жана анын муктаждыктарына жараша тандоо зарыл.

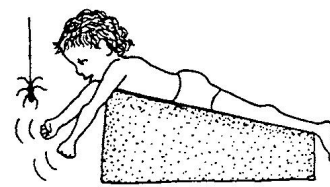

Диана үчүн колдоруна таянып, тулкусун бир аз көтөрүүгө жардам берүүчү, шынаа формасындагы такта ыңгайлуу. (Тактанын бийиктиги кыздын кырк муунунан колтугуна чейинки аралыкка барабар.)

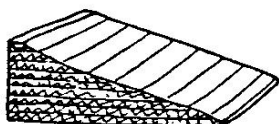
Бут кетмендери эркин “салаңдагандай” кармалууга тийиш. Бул аттын буту түрүндөгү **контрактуранын** калыптануусуна жол бербейт.

Кассио үчүн чыканактарына таянып көтөрүлүүгө жардам берүүчү, шынаа формасындагы такта ыңгайлуураак. (Бийиктиги чыканагынан колтугуна чейинки аралыктан бир аз кыскараак болууга тийиш.)

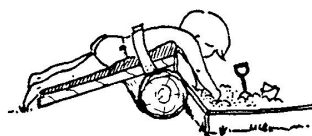

Кармен жана колдорун дээрлик же таптакыр башкара албаган башка балдар үчүн колдору эркин “салаңдагандай” абалда болгондо ыңгайлуураак. Кармен ийиндерин кыймылдатканда колдору да кыймылдарын көрөт.

Мындай тактаны төмөнкү материалдардан жасоого болот:

бекем пенопласт же бир нече кат картон

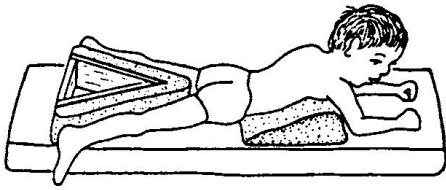
устун жана бети жумшак капталган такта

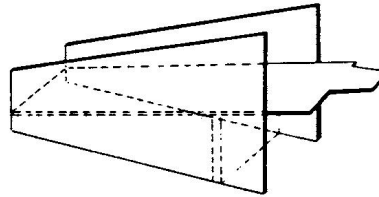
мамычаларга орнотулган жыгач такта

Эгер керек болсо, буттарды бир биринен алыстатып кармоочу жасалга колдонууга болот (81-бетти караңыз).

БЦШ

Капталдарына желөккө же жаздык коюуга муктаж болгон бала үчүн жасалгага капталкы дубалчаларды кошуп койсо болот.

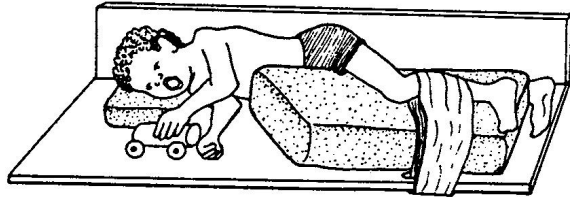

Functional Aids for the Multiply Handicapped (Көп бузулуусу бар адамдар үчүн функцияналдуу көмөкчү жасалгалар) деп аталган китептен алынган түзүлүш.

Айрым балдар капталдап жатканда ийиндерин жана колдорун жакшыраак башкара алышат.

Оор формадагы церебралдык шалдыгы бар кээ бир балдар үчүн капталдап жатуусун мүмкүн кылуучу жасалгалар керек. Эң ылайыктуусун тапмайынча, ар түрдүү формадагы жаздыктарды же бети жумшак капталуу блокторду колдонуп көрүңүз. Денени туура абалында кармоо үчүн чынында керек болгондо гана кайыштарды пайдаланыңыз.

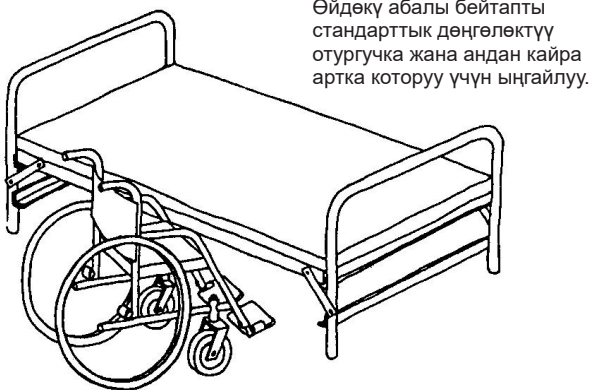
БЦШ

Мындан тышкары, жамбаш сөөк - кашка жилик муунун бүгүү контрактурасын оңдоо үчүн жаткан абалда колдонулуучу жасалгаларды (81- жана 86-беттер) жана дөңгөлөктөрү бар жасалгаларды (618- жана 619-беттер) караңыз.

ТУУРАЛАНМА КЕРЕБЕТТЕР

Бангладештеги шал адамдарды реабилитациялоо борборунда иштелип чыккан мындай керебеттин бийиктиги оңой туураланат.

Өйдөкү абалы бейтапты стандарттык дөңгөлөктүү отургучка жана андан кайра артка которуу үчүн ыңгайлуу.

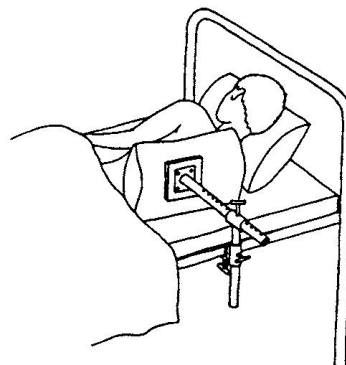

Төмөнкү абалы отурган жери жапыз болгон дөңгөлөктүү отургучка же Бангладеште далай адамдар үйүндө колдонгон "арабага" (590-бет) которулуу үчүн ыңгайлуу.

Бул металл керебеттерди жана дөңгөлөктүү отургучтарды параплегиясы бар адам жасашкан. Кокос буласынан кантип матрас жасоого болору тууралуу 199-беттен караңыз.

КЕРЕБЕТКЕ БЕКИТИЛҮҮЧҮ, АРКА ҮЧҮН ЖӨЛӨК

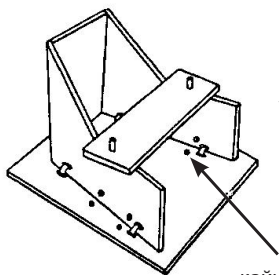
Шал адамды капталдап жаткан абалында кармоо оор; аркасынын астына коюлган жаздыктар тез эле ордунан жылып кетет. Мындай көйгөйдү керебетке "кыскыч" жасалга менен бекитилүүчү, арка үчүн жөлөктүн жардамы менен чечүүгө болот. Бул жасалганы Даккадагы (Бангладеш) шал адамдарды реабилитациялоо борборунда эмгектенген, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар иштеп чыгышып, жасашкан (518-бетти караңыз).

ЭСКЕРТҮҮ!
Эт оюлуулар пайда болбошу үчүн, баланын денесинин абалын тез-тез өзгөртүп туруңуз (24-бөлүмдү караңыз).

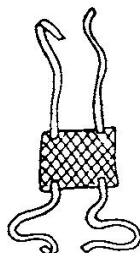
Туура жана туруктуу отурууга жардам берген жасалгалар

Балдардын церебралдык шалдыгына арналган бөлүмдө отуруу үчүн ар түрдүү жасалгалар келтирилген (97- жана 98-беттер. Кадимки отургучтар жана дөңгөлөктүү отургучтар үчүн көмөкчү жасалгалар 65-бөлүмдө сүрөттөлгөн. Биз дагы бир нече сунуш келтиребиз:

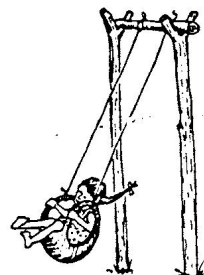

булчуңдарында **спастикасы** жана тизе муундарында X-кейпилүү контрактурасы бар бала үчүн отургуч (көп түрдүү варианттарынын бири, 5-бетти караңыз)

кайыштар үчүн тешиктер

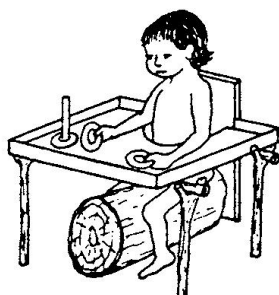

буттарды бир биринен алыстатып кармоо үчүн кайыш (ар бир бут өзүнүн кайыштары менен оролот, анан кайыштар отургучтун капталкы желөктөрүндөгү тешиктери аркылуу өткөрүлүп, байланат)

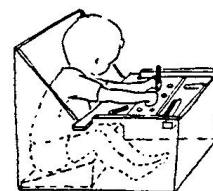
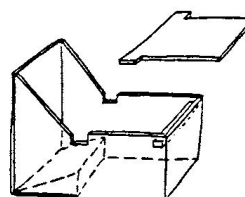

Автоунаанын дөңгөлөгүнөн жасалган отургуч башты, тулкуну жана ийиндерди алдыга эңкейтет. Дененин мындай абалы булчуңдар спастикасын азайтууга жардам берет (421-бет).

Устун же формасы жумуру башка отургуч булчуңдарында спастикасы бар же денесинин тең салмактыгын сактай албаган баланын буттарын бир биринен алыстатып кармап, туруктуураак отуруусуна жардам берет. Устундун бийиктиги тизелерге чейин болууга тийиш. Үстөлдүн үстүнкү бөлүгүндөгү жарым тегеректи баланын курсагына бир аз жетпегендей кылып кесүү керек.

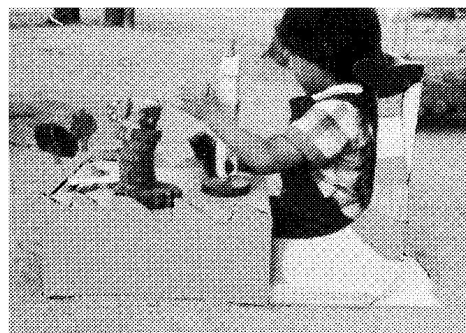
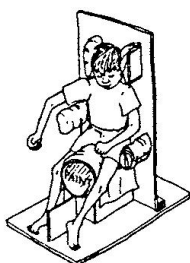
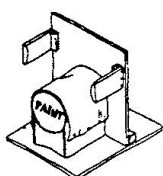
денеси артты көздөй ийилип чыңалып калмайы бар, булчуңдары спастикалуу бала үчүн отургуч

Handling the Young Cerebral Palsied Child at Home (Церебралдык шалдыгы бар жаш баланы үйүндө тейлөө, 638-бетти караңыз) деп аталган китептен алынган түзүлүш

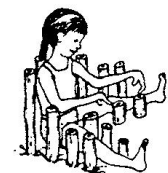
БУТТАРДЫ БИР БИРИНЕН АЛЫСТАТЫП КАРМОО ҮЧҮН БАШКА ИДЕЯЛАР

Don Caston аттуу автордун китебинен жана *Healthlink Worldwide* колдонмосунан...

Океандагы балыктын формасындагыдай, үстөлү бар отургуч туура абалда отурууну, колго жасалган оюнчуктар менен ойногондой эле, көңүлдүү көнүгүүгө айлантат (Don Caston иштеп чыккан, PROJIMO).

бул китептин башка бөлүктөрүнөн алынган.

5-, 416-беттер

5-бет

7-бет

Мындай отургучта буттарды сунуп алып отурууга же, тизелерди бүгүп отуруу үчүн, аны үстөлгө коюп койсо болот. "Тыйын чыккан үчүн акыр" сымал, үстөлчөсү бар отургуч түрүндөгү түзүлүштөрү да бар.

81-, 97-беттер

98-бет

609-бет

829-бет

Отуруу үчүн жасалгалар боюнча башка идеяларды 9-, 35- жана 65-бөлүмдөрдөн караңыз. Мындан тышкары, самокаттарды жана мотоциклдикиндөй отургучу бар бастыргычтарды 98-беттен карасаңыз болот.

Буттарга турууга жардам берген жасалгалар (99-, 312- жана 500-беттерди да караңыз.)

Денесинин тең салмактыгын сактоо жана денесин тик абалда кармаган булчуңдарын башкаруу функциялары бузук балдардын көбүнө атайын жасалгалар жардам бериши мүмкүн. Атүгүл ушу бойдон эч качан буттарына өз алдынча тура албаса да же баса албаса да, мезгил-мезгили менен денесин тик абалга келтирүү жолу аркылуу буттарына салмагын келтирип туруусу бала үчүн пайдалуу. Бул денеси боюнча кан айлануусун жакшыртат, сөөктөрүнүн өсүшүнө жана бекемделишине жардам берет.

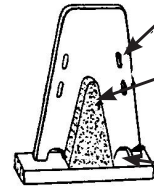
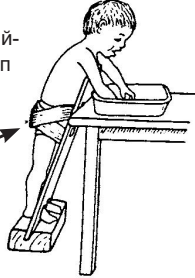
ВЕРТИКАЛДУУ ТАКТАСЫ БАР ЖАСАЛГА

Туруу үчүн тактасы бар жөнөкөй жасалга баланы туруктуу вертикалдуу абалда кармоого жардам бере алат. Мындай тактаны үстөлгө жөлөп орнотуп койсо болот.

отуруп же буттарына туруп алып башын кыйла жакшыраак көтөрүп кармайт.

белдемчи кайыштар

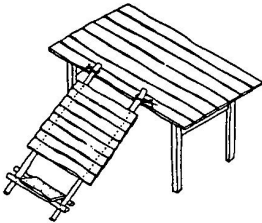

кайыштар үчүн тешиктер

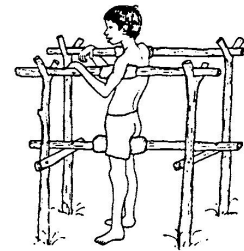
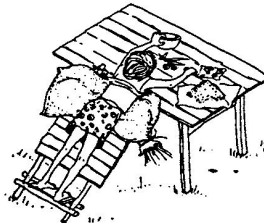
Тизелерди бир биринен алыстатып кармоо үчүн жасалганы кошуп койсо болот.

бут кетмендери үчүн тешиктер (Кайыштар керек болушу мүмкүн.)

ЖАНТАЙГАН ТАКТАСЫ БАР ЖАСАЛГА

Don Caston аттуу автордун китебинен жана Healthlink колдонмосунан (642-бет)

АРКА ҮЧҮН ТАКТА

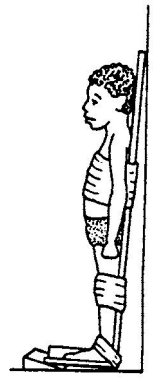
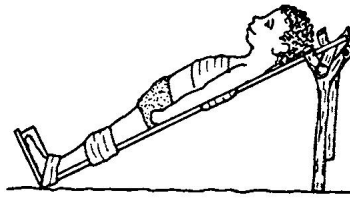
Мындай жасалганы баланы бара-бара вертикалдуу абалга келтирүү үчүн колдонсо болот. Ал вертикалдуу абалына өтө тез койгондо башы тегерене баштаган чоңоюп калган балдар үчүн өзгөчө пайдалуу. Мындай бузулуу жүлүн жабыркап калгандан же узак убактылуу оор илдеттен кийин байкалышы мүмкүн. Баланы вертикалдуу абалына бара-бара көтөрсө, жана буттарына турган абалында күн өткөн сайын улам узагыраак убакыт өткөртсө болот.

Такталарды бир бирине бекемирээк карматуу үчүн, металл бурчтуктарды колдонуңуз.

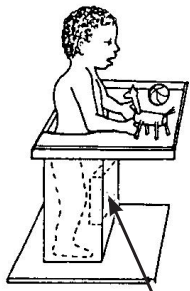
буттарды бир биринен алыстатып кармоо үчүн чектөөч (эгер керек болсо)

кайыштар

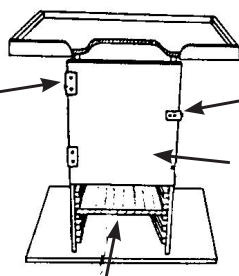

ҮСТӨЛЧӨСҮ БАР ЖАСАЛГА

тизелер үчүн, бети жумшак капталуу чектөөч

илмек (кездемеден же булгаарыдан)

баланын боюна жараша тууралануучу такта

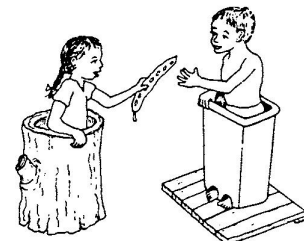
тээк

эшиги

БАШКА ИДЕЯЛАР

челек же чоң цемент түтүк

ичи көңдөй устун (бал челекке окшош)

ташанды салынуучу пластик контейнер (Кулап кетпеши үчүн, аны бети текши, жазы, туруктуу бир нерсеге бекитип коюу керек.)

ВЕРТИКАЛИЗАТОРЛОР

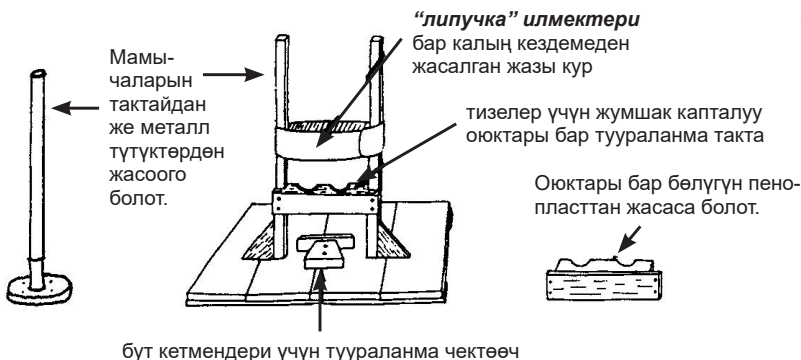
Мындай жасалгалар контрактуралары бар болгондуктан же муундары оорундуктан буттарына түз туруусу оор болгон балдар үчүн иштелип чыккан. Мындай түзүлүштөр баланын денесин бара-бара түздөөнү мүмкүн кылат.

ТУУРАЛАНМА МОДЕЛЬ

Баланы вертикализаторго тургузуу үчүн, арткы тактасын алуу зарыл.

ОРДУНАН ЖЫЛДЫРЫЛМА МОДЕЛЬ

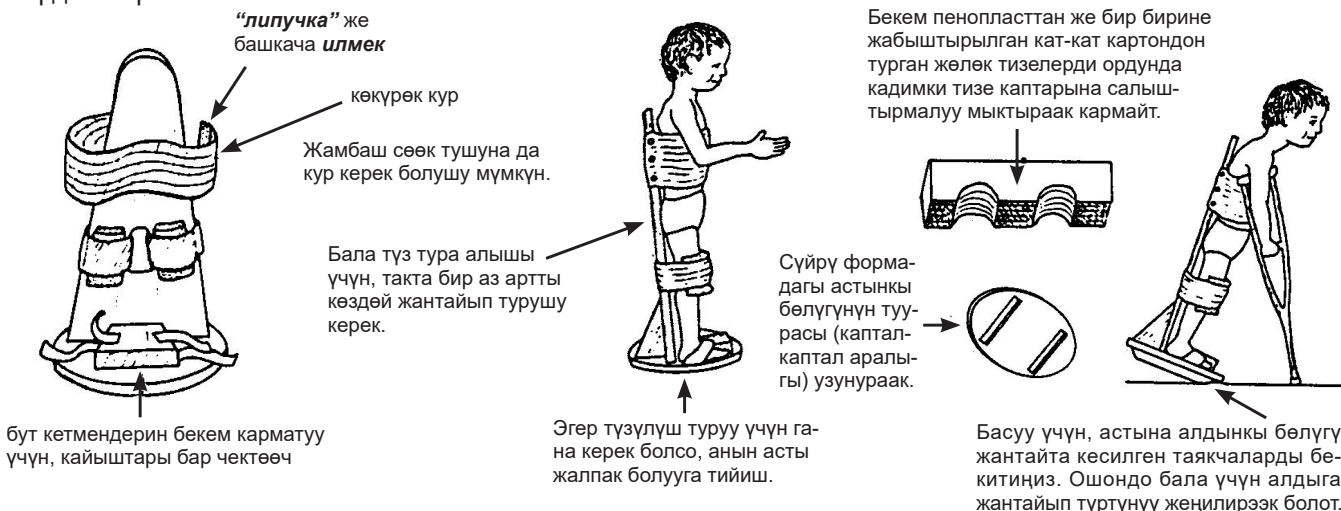

ЖӨНӨКӨЙ СТАЦИОНАРДУУ МОДЕЛЬ

БАСТЫРГЫЧ ВЕРТИКАЛИЗАТОР

Мындай жасалга белинен ылдый шал болгон же кыймылдабай калган (параплегия, жүлүн чуркусу, церебралдык шалдыктын диплегиялык формасы) балдарга буттарына туруусуна жана ары-бери которулуусуна жардам берет.

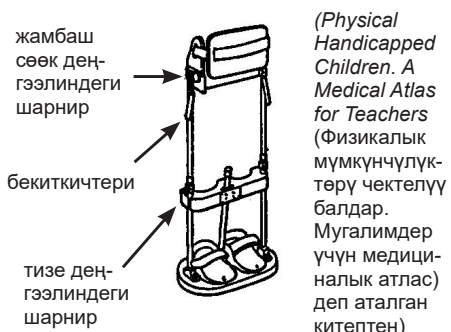
БУТТАРГА ТУРУУ ЖАНА АРЫ-БЕРИ КОТОРУЛУУ ҮЧҮН ОРТЕЗ

Мындай жасалга так жогоруда сүрөттөлгөн бастыргыч вертикализатор сыяктуу эле пайдаланылат, бирок ал жамбаш сөөк тушка карматылуучу бөлүгү бар ортезди же бүтүндөй бойго созулуучу ортезди колдоно баштоого чейин басканды үйрөнүүгө муктаж болгон балдарга жардам берет.

ОТУРУУНУ МҮМКҮН КЫЛБАГАН МОДЕЛЬ

ОТУРУУНУ МҮМКҮН КЫЛГАН, ЖАМБАШ СӨӨК ЖАНА ТИЗЕ ДЕҢГЭЭЛИНДЕ ШАРНИРЛЕРИ БАР МОДЕЛЬ

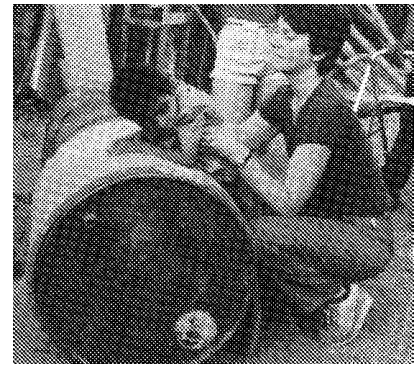

(Physical Handicapped Children. A Medical Atlas for Teachers for Teachers (Физикалык мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдар. Мугалимдер үчүн медициналык атлас) деп аталган китептен)

Тең салмактыкты сактоо жана денени башкаруу ык-жөндөмдөрүн жакшыртуу үчүн жасалгалар

БЦШ

Дененин тең салмактыгын сактоо ык-жөндөмүн жакшыртуу үчүн көнүгүүлөр 105-, 311- жана 312-беттерде келтирилген. Биз китептин бир нече бөлүмүндө сүрөттөлүп берилген мындай бир нече жасалганы мында келтирип, дагы бир нече жаңы жасалганы сунуш кылып жатабыз.

Эски челек тең салмактыкты сактоо ык-жөндөмүн жакшыртуу үчүн сонун жарайт.

БАЛАНСИРЛӨӨ ТАКТАСЫ

Астындагы устунча өтө кууш болгондуктан, такта жетишерлик бир калыптуу термелбейт.

Астындагы элементи жазыраак болсо, такта кыйла жакшыраак термелет.

Башында тактага бекитилген түркүккө кармануу балага денесинин тең салмактыгын сактоого жардам берет.

Бала бир жерине жаракат келтирип албашы үчүн бети жумшак материал менен капталган.

ТЕҢ САЛМАКТЫКТЫ САКТОО ЫК-ЖӨНДӨМҮН ЖАКШЫРТУУ ҮЧҮН УСТУН ЖАНА БУЛ СЫМАЛ ЖАСАЛГАЛАР

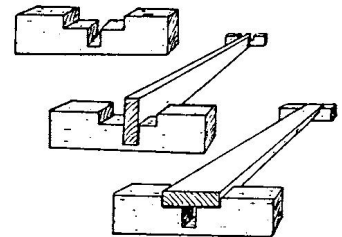
кулаган дарак

устундар

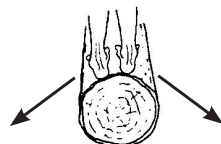
UPKARAN колдонмосунан алынган түзүлүш (642-бетти караңыз.)

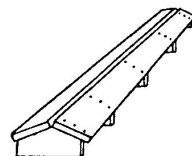
балансирлөө үчүн бети кууш жана жазы тактайлар

Эгер таман сөөк - жото жилик муундарында валгустук деформация бар болсо,

устун боюнча басуу буттарды туура абалына кайтарууга жардам берет.

Же бала жантайтылып бекитилген такталар боюнча басса болот.

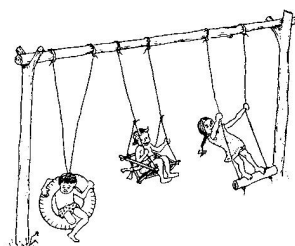

Эгер муундарында варустук деформация бар болсо,

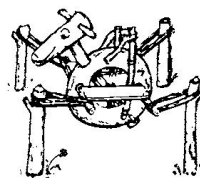

ичти көздөй жантайтылып бекитилген такталар боюнча басуу жардам берет.

Селкинчектер, “термелме аттар” жана “каруселдер” дагы тең салмактыкты сактаганды жакшыртууга жардам бериши мүмкүн.

420- жана 421-беттер

422-бет

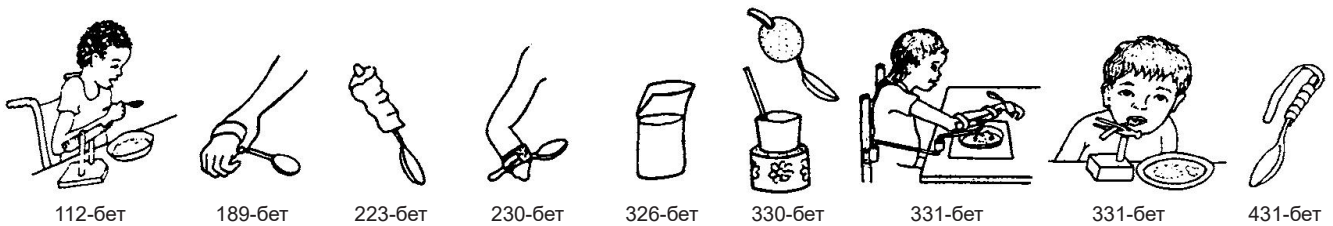

425-бет

Башка жасалгалар

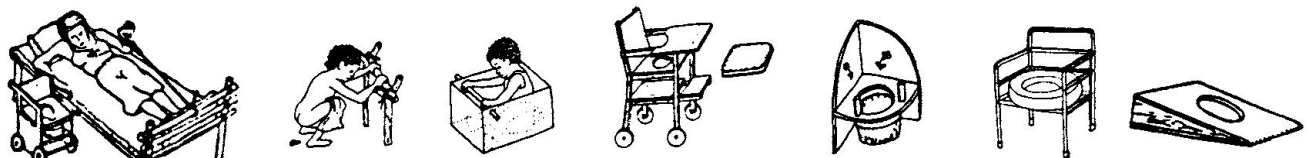
3-БӨЛҮКТӨ айтыла элек жасалгалардын көбү китептин баштапкы бөлүмдөрүндө сүрөттөлгөн. Мында биз алардын айрымдары жөнүндө кыскача маалымат (толук маалыматына шилтемеси менен кошо) бере кетели деп чечтик. Андан тышкары, бир нече жаңы варианттарын да сунуш кылабыз.

ТАМАКТАНУУ ЖАНА СУЮУКТУК ИЧҮҮ ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР

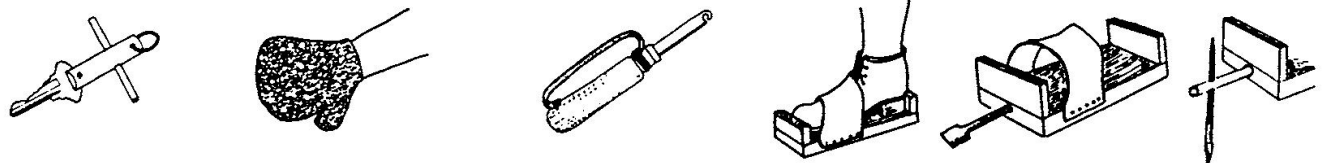
112-бет 189-бет 223-бет 230-бет 326-бет 330-бет 331-бет 331-бет 431-бет

АЖАТКАНА ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР

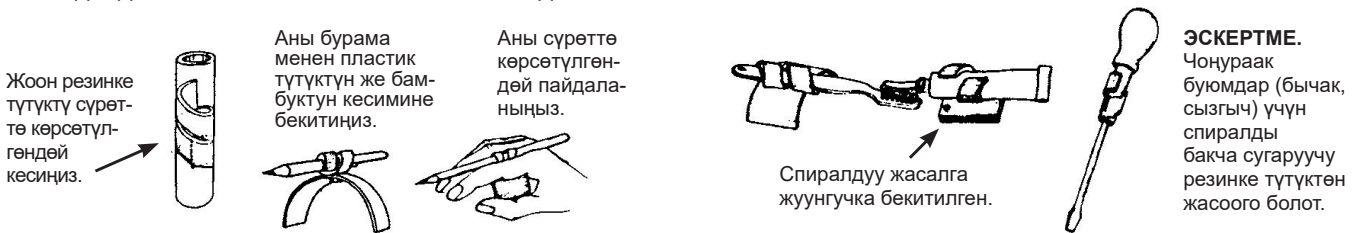
189-бет 342-бет 343-бет 343-бет 343-бет 343-бет 344-бет 344-бет

БУЮМДАРДЫ КАРМАП ТҮШҮРБӨӨГӨ ЖАРДАМ БЕРГЕН ЖАСАЛГАЛАР (Мындан тышкары, 6-, 223-, 230-, 335-, 336-, 431- жана 507-беттерди да караңыз.)

ачкыч кармагыч идиш-аяк жуу үчүн кездеме кол кап топчулагыч тбут кетмени үчүн жасалгалар

БУЮМДАРДЫ ТҮШҮРБӨЙ КАРМОО ҮЧҮН СПИРАЛДУУ ЖАСАЛГАЛАР

Жоон резинке түтүктү сүрөттө көрсөтүлгөндөй кесиңиз.

Аны бурама менен пластик түтүктүн же бамбуктун кесимине бекитиңиз.

Аны сүрөттө көрсөтүлгөндөй пайдаланыңыз.

Спиралдуу жасалга жуунгучка бекитилген.

ЭСКЕРТМЕ. Чоңураак буюмдар (бычак, сызгыч) үчүн спиралды бакча сугаруучу резинке түтүктөн жасоого болот.

БУЮМДАРДЫ КАРМОО ҮЧҮН ЖАСАЛГА

металл (мисалы, каңылтыр) пластина

Дон Кастондун жана Жоан Томпсондун түзүлүшү

КӨПМАКСАТТУУ ЖАСАЛГА

таяк

таякка бекем бекитилген тарак

Бул чети түрткүч, чогулткуч катары, мындан тышкары, чач тароо үчүн колдонулат.

Бул чети илмек катары колдонулат.

ЖАЗУУ ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР (Мындан тышкары, 189-, 223-, 230- жана 501-беттерди караныз.)

Карандаш чоң өчүргүчкө тыгыз отургузулган.

велосипед камерасынын кесими менен карматуу

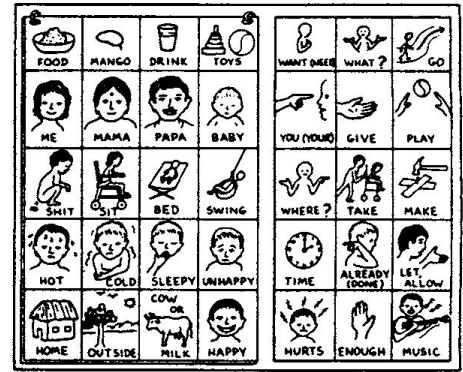
булгаары же калың кездеме

"липушка" илмек

бамбук, түтүк же шланг

резинке же пластик түтүк

КАТНАШУУ ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР (Мындан тышкары, “Сокурдук” бөлүмүнүн 253- жана 254-беттерин, “Дүлөйлүк” бөлүмүнүн 259–275-беттерин да караңыз.)

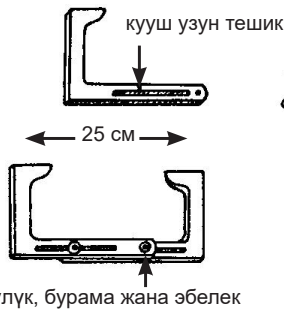

коммуникациялык такта

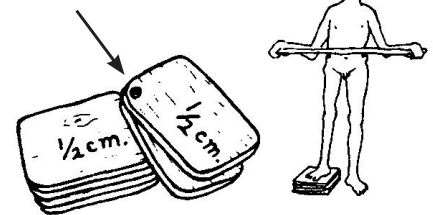
ФИЗИКАЛДЫК ТЕКШЕРҮҮ, ЧЕНЕМ АЛУУ ЖАНА МААЛЫМАТТЫ КАТТОО ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР

ЖАМБАШ СӨӨКТҮ ТҮЗДӨӨ ҮЧҮН КУРАЛ

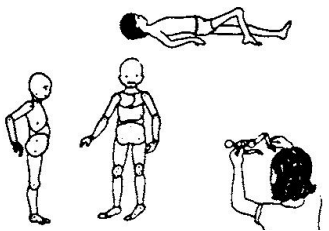
Калың эмес фанерадан сүрөттө көрсөтүлгөндөй 2 бөлүк кесип, аларды жылдыруу мүмкүн болгондой кылып бир бирине бекитиңиз.

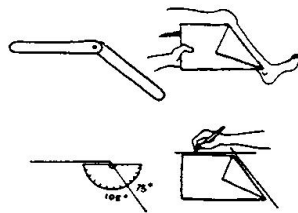
Калыңдыгы 6 мм болгон тик бурчтуу тактачаларды кесип, баарын бир бурчунан бош кылып байлаңыз.

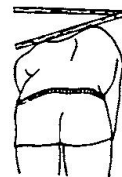
буттардын узундуктарынын айырмасын ченөө үчүн курал (34- жана 549-беттер)

контрактуларды жана деформацияларды ченөө үчүн муундары ийкемдүү куурчак (43–50-беттер)

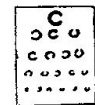
контрактуларды ченөө боюнча башка ыкмалар (43- жана 79-беттер)

уркуяп чыгып калган кабырганын бурчун ченөө үчүн курал (163-бет)

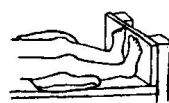
угууну текшерүү үчүн куралдар (450-бет)

көрүүнү текшерүү үчүн куралдар (452- жана 453-беттер)

БУТ КЕТМЕНДЕРИНИН КОНТРАКТУРАЛАРЫНА ЖОЛ БЕРБӨӨ ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР

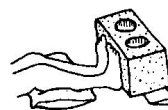
Мындан тышкары, “Контрактуларды оңдоо” деп аталган 59-бөлүмдү жана “Ортездер” деп аталган 58-бөлүмдү да караңыз.

81-бет

81-бет

81-бет

81-бет

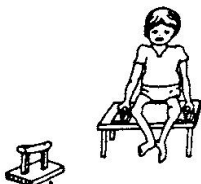

184-бет

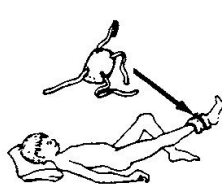
КӨНҮГҮҮЛӨРДҮ АТКАРУУ ҮЧҮН ЖАСАЛГАЛАР

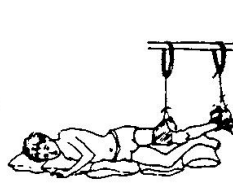
5-бет

71-бет

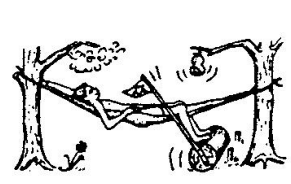
141-бет

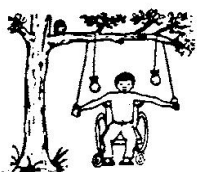
145-бет

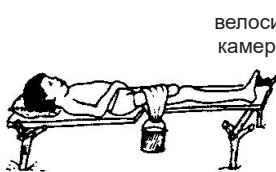
146-бет

149-бет

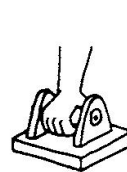
186-бет

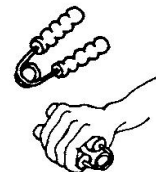
229-бет

373-бет

388-бет

392-бет

528-бет